

ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗДІЛОВОГО ЗАПИТАННЯ

Ковбаско Ю. Г. (м. Івано-Франківськ)

У статті розглядається діахронічний аспект розділового запитання, визначаються спільні та відмінні риси у його структурі, та його варіації починаючи з часу їх виникнення. Увага приділяється послідовному процесу його розвитку.

В статье рассматривается диахронический аспект разделительного вопроса, определяются общие и различительные черты в его структуре, и его вариации с момента возникновения. Внимание обращается на последовательный процесс его развития.

The article deals with the diachronic aspect of the tag question, common and divergent features of its structure and its variations beginning with the time of its appearance are singled out. The attention is given to the consecutive evolvment.

Розгляд розділового запитання у діахронічному аспекті є необхідним як для вивчення його структури, семантики, прагматики та дискурсивних функцій у сучасній англійській мові, так і для його аналізу у процесі розвитку й отримання порівняльних результатів змін, що відбулись.

Метою статті є аналіз структури розділового запитання у діахронічному зрізі, що дасть змогу простежити його становлення у період з XVI по XX століття.

Об'єкт дослідження представлений корпусом 395 одиниць, що функціонують в текстах у період з XVI по XX століття. Основним завданням дослідження є аналіз історичного розвитку субпарадигм розділового запитання. Вибірка розділових запитань для роботи була створена на основі творів таких письменників як: *William Shakespeare (1564-1616)*, *Ben Jonson (1572-1637)*, *Tobias Smollett (1721-1771)*, *Frances Burney ()*, *Jane Austen (1775-1813)*, *Charles Dickens (1812-1870)*, *Oscar Wilde (1854-1900)*, *George Orwell (1903-1950)*, *Douglas Adams (1952-2001)* та *Clive Barker (р.н. 1952)*. Середня довжина творів кожного автора складала 100 000 слововживань. Для порівняльного аналізу періоду появи розділових запитань були використані твори *Дж. Чосера (1380-1400)*.

Предмет аналізу складають синтаксичні характеристики англійського розділового запитання у дискурсі в їх історичній динаміці.

При дослідженні розділових запитань були використані такі методи як структурний, для визначення структур розділових запитань; зіставний, для визначення співвідношення між корелятами; порівняльно-історичний, спрямований на аналіз

розділових запитань у розвитку; та кількісний – для встановлення частотності субпарадигм розділового запитання [2, 339-342].

Актуальність дослідження пояснюється необхідністю визначення процесу розвитку структури розділового запитання, що сприятиме подальшому дослідженню його синтаксичних варіантів, та відсутності ґрунтовних праць присвячених його діахронічному аспекту.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що аналіз розділових запитань проводиться на основі творів, що репрезентують різні століття, а не сконцентровані на певному часовому проміжку чи письменнику, оскільки такі дослідження уже проводилися, зокрема Шевченко І. С. [3,]. Новітнім є також включення до розгляду нерегулярної (бездієслівної) субпарадигми розділового запитання.

Згідно з І. П. Івановою [1], В. А. Ilyish [7], О. Fisher [5], Т. А. Rastorgueva [10] поява та розвиток питальних речень припадає на староанглійський період. У цей період почали використовуватися загальні та спеціальні типи питальних речень. Щодо розділових запитань, які є об'єктом нашого дослідження, вони, як стверджують S. Hoffman [6] та G. Tottie [12], з'явилися в кінці XV на початку XVI століття. Не слід відкидати твердження, що поява розділового запитання датується 1497 роком[6, 36]:

Than they have some maner gettynge By some occupacione, have they? (Henry Medwall: Fulgence and Lucrece, 1497).

До 1497 року існували запитання, що за своєю структурою нагадували розділові, проте не були ними, наприклад:

Me thinks were I a son again, to such a father, I should not think he liv'd too long: Shouldst thou, Rinatus? (James Shirley, Andromana 1642).

Ми вважаємо, що структури такого типу не належать до розділових запитань, оскільки однією з умов утворення регулярного дієслівного розділового запитання є наявність структурного зв'язку між головним компонентом та питальним сегментом, який відсутній у даному реченні. Цей зв'язок виражається через повторення одного чи декількох елементів головного компонента у питальному сегменті, зазвичай це займенник чи квантор *there*, або повнозначне, допоміжне чи модальне дієслово.

Розвиток розділових запитань, як і становлення будь-якого мовного явища передбачає тривалий часовий процес. Зважаючи на те, що у творах 1497 році було використано лише одне розділове запитання, а на 2007 рік частка розділових запитань у порівнянні з іншими типами питальних речень становить у середньому 15%, ми

вирішили дослідити, як збільшувалася частотність використання розділових запитань протягом вказаного періоду. Для визначення частоти використання розділового запитання у порівнянні з іншими типами питальних речень, ми провели дослідження, що полягало у порівнянні частотності використання п'ятьох типів запитання, а саме загального, спеціального, розділового, альтернативного та питання до підмета. Визначивши кількість питальних речень у творах кожного з авторів, ми порівняли дані у Таблиці №1.

Таблиця №1

Кількісне співвідношення питальних речень у XV – XX століттях

Запитання Письменник		Загаль не	Спеціал ьне	Розділо ве	Альтерн ативне	До підме та	Разом
G. Chaucer	К-сть	102	128	---	10	23	263
Shakespeare	К-сть	614	612	14	14	72	1326
B. Jonson	К-сть	523	433	27	20	54	1057
F. Burney T. Smollett	К-сть	457	324	28	8	34	851
J. Austen	К-сть	212	192	20	5	13	442
C. Dickens	К-сть	315	204	35	6	13	573
O. Wilde	К-сть	419	282	83	4	23	811
G. Orwell	К-сть	187	163	26	2	6	384
D. Adams	К-сть	356	355	68	4	16	799
C. Barker	К-сть	356	281	95	10	23	765

Таблиця №1 відображає кількісне та відсоткове співвідношення між різними типами запитань у досліджуваних творах. Згідно з опрацьованими творами, розділові запитання були відсутні на початку XV століття, оскільки у творах Дж. Чосера, що були проаналізовані, не вживалося жодної такої конструкції. Вони почали використовуватися наприкінці XVI початку XVII століття у творах У. Шекспіра та Б. Джонсона У період з XVI століття частота використання розділового запитання зростала. Наше дослідження представлено наприкінці XVI початку XVII ст. такими творами У. Шекспіра як *“Alls Well That Ends Well”*, *“Hamlet, Prince of Denmark”*, *“The Comedy of Errors”* and *“The Tragedy of King Lear”*, де розділові запитання становили **1,1%** від загальної кількості питань.

Твори Б. Джонсона *“Bartholomew Fair”* та *“Volpone”* написані у XVII ст. налічують **2,6 %** розділових запитань.

У XVIII ст.. ми проаналізували *“Adventures of Roderick Random”* by T. Smollett й *“Love & Fashion”* by F. Burney з середнім відсотком досліджуваних одиниць **3,3%**.

Дослідження творів XIX ст., а саме *“Pride & Prejudice”* by J. Austen, *“Hard Times: For These Times”* by Ch. Dickens та *“An Ideal Husband”* & *“The Picture of Dorian Gray”* by O. Wilde зафіксувало **21.9 %** розділових запитань.

Серед творів XX ст. ми розглядали *“1984”* by G. Orwell, *“Life, the Universe & Everything”* & *“Mostly Harmless”* by D. Adams та *“Book of Blood”* by C. Barker, де загальний відсоток досліджуваних конструкцій склав **27,8%**.

Для визначення структурних особливостей розділового запитання протягом XVI – XX, ми провели порівняльний аналіз прикладів цих конструкцій. Під час дослідження ми виходили з того, що Л. Г. Александер [4], Р. Квірк [9], М. Перрот [8], перш за все, виділяють регулярні субпарадигми розділового запитання. До регулярної належить чотири типи збалансованості розділових запитань, а саме: заперечно-стверджувальна збалансованість, стверджувально-заперечна збалансованість, стверджувальна незбалансованість та заперечна незбалансованість. Тому ми спробували відзначити наявність цих субпарадигм у творах у період з XVI по XX століття.

Наше дослідження показало, що такі типи як, заперечно-стверджувальна збалансованість, стверджувально-заперечна збалансованість, а також стверджувальна незбалансованість використовувалися ще у XVI ст., приклади були зафіксовані у творах У. Шекспіра та Б. Джонсона. Розділові запитання із заперечною незбалансованістю були відзначені тільки на початку XX ст. у творі Дж. Орвела – 1 приклад. Поширення ці конструкції не набули, оскільки у досліджуваних творах кінця XX століття ми виявили 1 приклад із заперечною незбалансованістю, а саме у творах К. Баркера.

У ході дослідження ми відзначили використання нової субпарадигми розділового запитання, нерегулярної. Цей тип розділового запитання характеризується заміною питального сегмента розділового запитання на вигук (*“um”, “er”, “ah”, “huh”*) чи слова (*perhaps, ok, right, yes, then*) [9, 815]. У досліджені перші приклади датуються серединою-кінцем XVII ст., творами Т. Смоллетта та Ф. Барні. Наприклад:

It's the haunted house, then? (Burney)

The roads are good, eh? (Smollett)

До цього часу, вони не використовувалися в жодному творі, що були проаналізовані нами.

Для визначення частоти використання нерегулярної субпарадигми розділового запитання у XVI – XX ст. та її співвідношення з регулярними моделями, ми провели дослідження, під час якого зробили вибірку розділових запитань на основі

досліджуваних творів, порівняли кількість регулярних та нерегулярних субпарадигм й визначили їх відсоткове співвідношення, що подано у Таблиці №2.

Таблиця №2

Співвідношення субпарадигм розділового запитання у XVI – XX столітті

Субпарадигма Письмен.		Регулярна				Нерегулярна	Разом по авторах
		-/+	+/-	+/+	-/-		
W. Shakespeare	К-сть	2	7	5	---	---	14
	%	14,3	50	35,7	---	---	100%
B. Jonson	К-сть	8	11	8	---	---	27
	%	29,6	40,8	29,6	---	---	100%
F. Burney T. Smollett	К-сть	4	4	14	---	6	28
	%	14,3	14,3	50	---	21,4	100%
J. Austen	К-сть	4	9	7	---	---	20
	%	20	45	35	---	---	100%
C. Dickens	К-сть	4	18	12	---	1	35
	%	11,4	51,4	34,3	---	2,9	100%
O. Wilde	К-сть	16	62	---	---	5	83
	%	19,3	74,7	---	---	6	100%
G. Orwell	К-сть	7	11	1	1	6	26
	%	26,9	42,3	3,8	3,8	23,2	100%
D. Adams	К-сть	11	33	11	---	12	67
	%	16,4	49,2	16,4	---	18	100%
C. Barker	К-сть	16	47	16	1	15	95
	%	16,8	49,5	16,8	1	15,9	100%

Результати подані у Таблиці №2 показали, що регулярна субпарадигма розділового запитання, почала використовуватися наприкінці XVI ст. і представлена 14 одиницями отриманими з текстів У. Шекспіра. Щодо нерегулярної субпарадигми, то вона, у більшості випадків, представлена вигуком “*eh*” - 36%. Згідно з С. Шектер, вигук “*eh*” походить від середньоанглійських “*eu*,” “*ei*,” та “*a*” [11, 37]. Його використання зафіксовано у Дж. Чосера, однак як окремого вигуку, а не питального сегмента розділового запитання, наприклад:

Ey, Goddes mercy!" seyde oure Hooste tho, (Chaucer)

С. Шектер стверджує, що як питальний сегмент, вигук “*eh*”, починає використовуватися всередині XVIII століття [11, 38]. Перші приклади були відзначені нами у творах Т. Смоллетта:

The roads are good, eh? (Smollett)

Наступні приклади нерегулярних субпарадигм з вигуком “*eh*” ми зафіксували наприкінці XIX ст.: 1891 р. – О. Уайльд – 2 конструкції, 1949 р. – Дж. Орвелл – 5, 1985

р. К. Баркер – 6 одиниць. У творах Ф. Барні, Дж. Остін та Ч. Діккенса вони були відсутні. Однак у них використовувався інший тип нерегулярної субпарадигми зі словами “*then, perhaps*”. У відсотковому співвідношенні нерегулярна субпарадигма представлена 11% від загальної кількості розділових запитань у досліджуваних творах.

Результати дослідження №2 показали, що в англійській мові має місце використання розділових запитань у вигляді парцельованих конструкцій. Як зазначає О. О. Селіванова “парцеляція передбачає побудову повідомлення шляхом розділення речення на кілька самостійних висловлювань, ..., єдиних за змістом” [2, 449]. Так, розділове запитання може витупати як парцельована конструкція, коли в результаті поділу питальний сегмент розділового запитання вживається незалежно від головного компонента, однак зміст запитання зберігається. Перші приклади цього типу конструкції ми зафіксували у творах У. Шекспіра та Б. Джонсона наприкінці XVI початку XVII століття. Це 4 парцельованих розділових запитання, в яких головний компонент представлений окличним реченням, а питальний сегмент відокремлений від нього знаком оклику та 1 приклад, де відокремлення відбувається за допомогою тире:

This might be my lord such-a-one, that praised my lord such-a-one's horse when he meant to beg it,--might it not? (Shakespeare)

You do not except at the company! do you? (Jonson)

У подальшому розділові запитання у формі парцельовані конструкції набували поширення. Так, у творах Дж. Остін та Ч. Діккенса, початку та середини XIX століття ми зафіксували 6 прикладів, наприклад:

But I am sure it will be too much for Kitty. Won't it, Kitty? (Austen)

You have told me so, father. Have you not? (Dickens)

У творах XX століття, Д. Адамса та К. Баркера, було визначено 8 таких конструкцій, наприклад:

Well I don't think there have been any – have there? (Adams)

You don't want art, I think. Do you? (Barker)

Для визначення відмінностей між компонентами розділових запитань XVI –XX ст., ми порівняли розділові запитання XVI, XVII, XVIII, XIX та XX ст. Порівняймо:

You have me, have you not? (XVI ст. - Shakespeare)

You are his, ONLY, are you not? (XVII ст. - Jonson)

You'll tell all the county, I say, that Miss Dalton has rejected me, will you not? (XVIII ст. - Burney)

You'd like to keep her here for a time, wouldn't you? (XIX ст. - Dickens)

Without politics we're lost in a wilderness, aren't we? (XX ст. - Barker)

Розглянувши вищенаведені приклади, можна зробити висновок, що структурних розбіжностей у питальному сегменті не існувало. Тобто, дієслова, структурні підмети та *not*-оператори, що використовувалися, були ідентичними.

Проте, у питальних сегментах ранньоніовоанглійського періоду (XVI-XVII ст.) [1, 5], не існувало редукованої форми *not*-оператора, що доводять наступні приклади:

I am transformed, master, am not I? (Shakespeare)

You would have all the sinne within your selues, would you not? (Jonson)

Порівняємо розділові запитання XVI-XVII ст., та приклади з творів XVIII, XIX та XX ст., що подані нижче:

There's a righteous judge above, an't there? (Smollett)

Very well—and this offer of marriage you have refused, haven't you? (Austen)

Well, Louisa, that's worth a kiss, isn't it? (Dickens)

Surely sooner or later it must occur to them to do it, mustn't it? (Orwell)

Something's on your mind, isn't it? (Adams)

Yes, you like to call us by our second names, don't you? (Barker)

Приклади розділових запитань з творів XVI-XVII та XVIII-XX ст. вказують на те, що редукована форма *not*-оператора з'явилася в англійській мові після XVI століття й те, що місце заперечної частки не було фіксованим ні у новоанглійському, ні у ранньоніовоанглійському періоді.

Отже, розділові запитання як парадигма питального речення була встановлена у середині XVI століття. Починаючи з творів У. Шекспіра відсоток використання розділових запитань протягом XVI-XX ст. зростав, що і відображено у Таблиці №3.

Таблиця №3

Використання розділових запитань по роках дослідження

Роки написання	1589-1614	1614	1721-1729	1813	1854	1891-1895	1949	1982	1985
Відсотки	1.1%	2.6%	3.3%	4.5%	6.1%	10.2%	6.8%	8.6%	12.4%

Результати нашого дослідження показали, що частотність використання розділових запитань у цей період зростала, від 1,1% наприкінці XVI ст. до 12,4% наприкінці XX ст., див. Таблицю №3.

Згідно з нашим дослідженням з часу свого виникнення розділові запитання зазнали таких змін, як: з'явилися конструкції із заперечною незбалансованістю; моделі, де питальний сегмент представлений вигуком чи словом; та редуковані форми *not*-оператора. З кінця XVI ст. частотність використання розділового запитання у порівнянні з іншими типами питальних речень зросла й перебуває у процесі розвитку.

Перспективи подальшого дослідження розділового запитання у його діахронічному аспекті полягають у необхідності аналізу розвитку та становлення його комунікативних функцій.

Список використаних джерел

1. Иванова И. П., Чахоян Л. П. История английского языка. Учебник. – М., Высш. Школа, 1976. – 319с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – 716с.
3. Шевченко І. С. Історична динаміка прагматичних властивостей англійського питального речення (16-20 ст.): Автореф. дис... д-ра філол. наук: Київськ ий держ. лінгвістичний ун-т. — К., 1999. — 36с.
4. Alexander LG. Longman English Grammar. – Edinburgh Gate: Longman, 2006. – 374p.
5. Fischer O., Kemenade A. V., Koopman W., Wurff W. V. D. The Syntax of Early English. – Cambridge: CUP, 2000. - p. 83-86.
6. Hoffman S. Tag Questions in Early and Late Modern English: Historical Description and Theoretical Implication. – Journal of English Linguistic, Vol.17, №2. – 2006. – P. 35-55.
7. Пыш В. History of the English Language. – Л., «Просвещение», 1972. – 351с.
8. Parrot M. Grammar for English Grammar Teachers. – Cambridge: CUP, 2001. – 514p.
9. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvic J. A Comprehensive Grammar of the English Grammar. – London: Longman, 2000. – 1779 p.
10. Rastorgueva T. A. History of English. Учебник. – М., Высш. Школа, 1983. – 347с.
11. Schecter S. Eh? Revisited: Is It or Is It Not Canadian. – The English Quarterly, volume 12, №4. – 1979. – p. 37-45.
12. Tottie G. & Hoffman S. Tag Questions in British and American English. – Journal of English Linguistics, Vol. 34, №4. – 2006. – P. 1-29.